

Woudaap in de Baarsemwaard

Thierry Jansen

Zaterdagavond 21 juni gaf Berry Lucas via Whatsapp een waarneming door van twee overvliegende kwakken in de Baarsemwaard. Dit was voor mij aanleiding om de volgende avond om 22.00 uur de fiets te pakken en een stukje langs de uiterwaarden te fietsen. Ik ging eerst twee steenuilteritoria af, en zag een pas uitgevlogen vogel in het eerste en een adulte in het tweede. Toen het echt donker begon te worden, ging ik bij de Baarsemwaard staan om te zien of er kwakken wilden langsvliegen. Ik vroeg me af of Berry ze een dag eerder had gezien of alleen gehoord; de trekroep van roerdomp lijkt erg op de roep van kwak, en roerdomp is (net als kwak) bepaald niet uitgesloten als broedvogel in de omgeving.

Al denkend over de kwakken fietste ik ietsje door richting de spoordijk, toen rond half elf mijn hart een slag oversloeg van verbazing en ongeloof; ik hoorde een geluid dat ik goed ken doordat ik het elk jaar in Tienhoven ging beluisteren toen ik nog in Utrecht woonde: woudaap! Ik fietste snel terug naar de westkant van de waard waar de vogel ergens moest zitten, en volgde het voetpad naar het wilgenbosje in de noordwesthoek. Daar was de vogel zeer luid te horen, en maakte ik met mijn telefoon snel enkele geluidsopnames van de repeterende baltsroep die wel wat wegheeft van het blaffen van een hond: 'wroh...wroh...wroh...wroh'. Vervolgens gaf ik de waarneming via WhatsApp door aan de leden van de vogelwerkgroep, met een klein vraagteken omdat ik aanvoelde dat deze soort voor de regio zeldzaam moest zijn en de vraag toch even door m'n hoofd schoot of dit niet te mooi was om waar te zijn. Na wat een eeuwigheid leek, kwamen verschillende mensen die de app ontvangen hadden meeluisteren; de vogel was toen echter al een poosje stil. Na enig wachten liet de vogel zich, nu verder naar het oosten, gelukkig toch weer horen: super! Ik sprak daarna nog kort met Berry over zijn kwakkenwaarneming, en hij gaf aan op internet de trekroep van roerdomp te zullen naluisteren. Gelet op de kwetsbaarheid van de soort werd in lijn met de Handleiding Broedvo-

Woudaap, mannetje, Baarsemwaard – T. Jansen, 13 juli 2014

gelonderzoek van Sovon besloten om de woudaap voorlopig nergens in te voeren en er verder geen ruchtbaarheid meer aan te geven tot na het broedseizoen. Wel werden Sovon en de terreinbeheerder op de hoogte gesteld door Juke Altenburg.

In de week die volgde, liet de woudaap zich bijna elke avond horen op verschillende plekken in de Baarsemwaard, steeds vanaf een uur of 10. De naam 'woudaap' zou overigens afgeleid zijn van het geluid dat het mannetje maakt en het feit dat deze soort zeer behendig door het riet kan klauteren (1).

Van Berry hoorde ik intussen dat hij op basis van opnames op Xeno-canto.org ervan overtuigd was geraakt dat hij de 21ste twee roerdompen had waargenomen en geen kwakken. Niet minder bijzonder wat mij betreft, en hoe dan ook de aanleiding voor de vondst van de woudaap!

Zaterdagavond 28 juni werd een hoogtepunt, omdat de woudaap toen vrij in beeld ging zitten roepen bovenin een kleine wilg. Dit bood mij de gelegenheid om de eerste korrelige foto's en video-beelden van dit in prachtkleed gestoken adulte mannetje te maken. De manier van roepen leek behoorlijk op die van roerdomp: met een inspanning die helemaal vanuit de onderbuik lijkt te komen stoot de vogel lucht langs zijn 'spraak'orgaan (syrinx). Na een paar minuten vloog de vogel een klein rondje over waard om vervolgens over de spoordijk te verdwijnen richting de Ronde Haven.

In de weken daarna nam ik de vogel steeds minder frequent waar in de

Baarsemwaard, soms was hij er tot wel 4 dagen achtereen niet te horen. De Baarsemwaard is op zich groot genoeg voor een woudaapterritorium: woudaapjes stellen geen hoge eisen; in optimale gebieden nemen ze genoegen met 500 strekkende meter waterrietrand van circa 10 meter breed (2). Maar ongepaarde mannetjes kunnen wel een grote actieradius hebben (3). Tijdens zijn afwezigheid in de Baarsemwaard zag en hoorde ik de vogel twee keer in de Ronde Haven, maar hij deed vermoedelijk ook andere gebieden aan.

Met ingang van 2 juli was in het kader van de nieuwe broedvogelatlas van Sovon sprake van broedcode 4: er waren nu waarnemingen van territoriumgedrag van de woudaap die minimaal 10 dagen uit elkaar lagen.

Woudaapjes overwinteren ten zuiden van de Sahara, en arriveren relatief laat in Nederland (dat onderdeel vormt van het verspreidingsgebied van woudaap binnen West-Europa). De baltsijd begint hier in mei en eindigt in juni, en de eileg vindt normaal plaats in juni of begin juli (4).

De vogel van de Baarsemwaard baltste tot eind juli, daarna werd het stil. Ik vermoedde daarom dat hij was vertrokken. Maar toen ik 3 augustus overdag langs de dijk aan het zoeken was naar Argusvlinders, viel mijn oog plots op een beigebruine vogel in het riet: een woudaap, en gezien de kleur misschien een vrouwtje! Ik fietste snel naar huis om mijn telescoop te halen, zodat ik de vogel beter zou kunnen bekijken en hopelijk ook fotograferen.

Woudaap, vrouwtje?, Baarsemwaard – T. Jansen, 3 augustus 2014)

Ongeveer tien minuten later was ik terug, net op tijd om enkele matige foto's te maken voordat de vogel uit beeld klauterde. Mijn indruk was dat het inderdaad om een vrouwtje ging: bruine wangen en een gele snavel, daar waar het mannetje grijze wangen heeft en in de broedtijd een rode snavel.

Ik monitorde de plek waar ik het mogelijke vrouwtje zag vervolgens dagelijks, ook al wist ik dat het erg laat in het seizoen was voor een broedpoging. Het mannetje liet zich hier in de eerste helft van augustus af en toe in de avondschemering zien, en vertoonde ook een keer territoriaal gedrag: een waterhoen dat in de buurt van het vermoedelijke nest kwam, werd fel weggejaagd. Toen viel me wel op dat zijn snavel niet meer rood was.

Ik zag in die periode misschien ook een

de allerlaatste waarneming uit de reeks. Ik heb nog tot begin september de Baarsemwaard 's avonds bezocht en soms ook overdag, maar zonder resultaat.

Het is helaas niet met zekerheid te zeggen of er sprake is geweest van een broedpoging. Mijn vermoeden was gebaseerd op het feit dat het mannetje niet meer baltste en honkvast leek en territoriaal gedrag vertoonde, en omdat ik misschien een vrouwtje gezien had. Maar op basis van de feiten kun je ook concluderen dat het mannetje lang niet elke dag bij de vermoedelijke nestplaats te zien was en dus wellicht helemaal niet honkvast was, en dat er geen foto is die duidelijk aantoonde dat er ook een vrouwtje aanwezig was.

Als er wel een broedpoging is geweest, blijft onduidelijk wat de oorzaak was van het mislukken ervan. Wellicht de plotse temperatuurdaling en grote hoeveelheid

keer een vrouwtje, maar vanwege het slechte licht op dat moment weet ik dat niet zeker. De vogel had strepen op de hals, die heeft het mannetje echter ook hoewel ik die bij hem bijna nooit zag.

Op 18 augustus zag ik het mannetje meerdere keren overdag, poetsend en ook foeragerend. Aangezien ik hem daarvoor alleen in de avondschemering zag, hoopte ik dat dit betekende dat hij voor uitgekomen jongen extra aan het foerageren was. Dit bleek achteraf echter

regen in de derde week van augustus? Hoewel het jammer is dat het niet tot een succesvol broedgeval kwam, mag denk ik wel geconcludeerd worden dat de Baarsemwaard momenteel goed habitat herbergt voor moerasvogels inclusief de woudaap en dat is natuurlijk positief. Ik moet daarbij wel opmerken dat de rietkragen het nodige te lijden hebben van begrazing door de aanwezige koeien. Dit gold ook voor de directe omgeving van de vermoedelijke nestplaats, maar niet voor die plek zelf (de koeien kunnen er niet bij vanwege bramenstruiken die erachter groeien). Dit betreft het eerste gedocumenteerde geval van woudaap in het werkgebied van de NVWC sinds 1979 toen sprake was een broedgeval in het Tichelterrein in Buren, en het vierde sinds de oprichting van de vereniging in 1975 (5). Op landelijk niveau was in de jaren zeventig van de vorige eeuw nog sprake van ruim 100 broedparen, met 'bolwerken' in de Vechtplassen, zuid-oostelijk Noord-Brabant en de Gelderse Poort. In de decennia daarna liep het aantal snel terug tot circa 10 territoria in de jaren negentig. De oorzaak van de achteruitgang is niet duidelijk (6). Recentelijk lijkt de soort in Nederland in de lift te zitten, met 12-16 broedparen in 2005-2008 en naar schatting 30 tot 60 broedparen in 2011. Ook in onze buurlanden (België, Duitsland) wordt deze positieve ontwikkeling waargenomen (7).

Tot slot: ik schreef hierboven dat het monitoren van de Baarsemwaard eind augustus niet tot resultaat leidde; ik doelde daarbij op woudapen. Ik vond er echter wel een juveniele kwak! Ik zag een vliegvlugge kleine bruine reiger en hoopte uiteraard op een jonge woudaap, maar het bleek door de telescoop dus een kwak. Hoewel deze feitelijk overal vandaan gekomen kan zijn, moest ik door deze waarneming toch even terugdenken aan de melding van 2 kwakken in de Baarsemwaard door Berry Lucas op 21 juni...

Referenties

1. De Nederlandse Vogelnamen en hun betekenis (2008), H. Blok en H ter Stege.
2. Moerasvogels in de Venen (2004), Bureau Waardenburg in opdracht van Vogelbescherming Nederland.
3. Inventarisatierichtlijnen Broedvogelonderzoek (2014), Sovon.
4. Zie 3.
5. Archief NVWC, via Arjan Brenkman en Paul van Veen.
6. Avifauna van Nederland deel 2 (2001), Sovon.
7. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland (2014), Sovon.

Woudaap, mannetje, Baarsemwaard – T. Jansen, 18 augustus 2014